

مقایسه روان‌رنجوری و ویژگی‌های جمعیت شناختی شوهران همسرآزار و غیر همسرآزار شهر اصفهان از دید همسران آنان در سال ۱۳۸۶

A Comparison of Neuroticism of Abusive and Non-abusive Husbands and Their Characteristics as Perceived by Their Wives in Isfahan, 2007

Elham Fadaei	الهام فدائی ^۱
Kobra Kanani	کبری کنعانی ^۲
Hossein Molavi	حسین مولوی ^۳
Abulghassem Nouri	ابوالقاسم نوری ^۴

تاریخ پذیرش: ۸۷/۱۲/۲۶

تاریخ وصول: ۸۷/۸/۱۷

چکیده

بودن ازدواج فامیلی شوهران همسرآزار از غیرهمسرآزار ($P < 0/05$)، تعداد زیادخواهران و برادران شوهران همسرآزار از غیرهمسرآزار ($P < 0/01$) جزء نتایج دیگر این تحقیق بوده‌اند. **کلید واژه‌ها:** ویژگی‌های شخصیتی، همسرآزاری، روان‌رنجوری، شوهران همسرآزار، شوهران غیرهمسرآزار.

Abstract

The purpose of this study was to compare the neuroticism of abusive and non-abusive and husbands their demographic characteristics in Isfahan as perceived by their wives. The wives of both abusive and non-abusive husbands in Isfahan constitute the population of the study. The population of the wives of abusive-husbands (50) and the population of the wives of non-abusive husbands (50) were selected via, respectively, random sampling and cluster random sampling techniques. In the present study a short form Questionnaire of five important personality traits (R) with the correlation Validity, coefficient of 0/86 and a demographic questionnaire was used to collect data from the populations. Results indicate that, according to an analysis of covariance, there is a significant difference as far as Neuroticism ($p < 0.05$) are concerned. Abusive husbands tend to be higher Neuroticism as compared to non-abusive husbands. The comparison of the demographic characteristics between abusive and non-abusive husbands showed that, except for age ($p > 0.05$), there is significant difference as regard to profession, educational status, marriage age, marriage type (interrelative marriage vs. out-of-relative marriage) and the number of siblings. **Keywords:** personality, spouse Abuser, Neuroticism, Abusive Husbands, Non-Abusive.

هدف از این پژوهش مقایسه روان‌رنجوری و ویژگی‌های جمعیت شناختی شوهران همسرآزار و غیرهمسرآزار از دید همسران آنان در شهر اصفهان بوده است. جامعه آماری تحقیق را زنان شوهران همسرآزار و غیرهمسرآزار شهر اصفهان تشکیل دادند. بدین منظور ۵۰ نفر از زنانی که دارای مشکل خانوادگی (همسرآزاری) بودند و از اوایل اردیبهشت ماه تا اواخر تیرماه ۱۳۸۶، برای شکایت همسرآزاری به مراجع انتظامی و قضائی موجود در شهر اصفهان مراجعه کرده بودند به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند، سپس نمونه‌گیری ۵۰ نفر از زنانی که از اوایل اردیبهشت ماه تا اواخر تیرماه ۱۳۸۶، برای شکایت همسرآزاری به مراجع انتظامی و قضائی موجود در شهر اصفهان مراجعه کرده بودند به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. نمونه‌گیری ۵۰ نفر از زنانی که مشکل خانوادگی (همسرآزاری) نداشتند، در دو مرحله انجام گرفت. در مرحله اول پنج منطقه از مناطق یازده گانه شهر اصفهان به صورت خوشه‌ای تصادفی انتخاب شدند و در مرحله دوم، از هر منطقه، ۱۰ نفر از خانم‌های خانه‌دار به صورت تصادفی ساده انتخاب شدند. ابزار تحقیق پرسشنامه پنج عامل بزرگ شخصیت فرم کوتاه R با ضریب پایایی ۰/۸۶ و یک پرسشنامه ویژگی‌های جمعیت شناختی بود. این تحقیق توصیفی از نوع علمی - مقایسه‌ای بوده است. نتایج تحلیل کواریانس پس از کنترل متغیرهای سن، سن ازدواج و تعداد خواهران و برادران آزمودنی‌ها، نشان داد که به طور معناداری ($P < 0/05$) روان‌رنجوری شوهران همسرآزار بیشتر از شوهران غیرهمسرآزار (از دید همسران آنان) بوده است. همچنین در مقایسه جمعیت شناختی دو گروه مشخص شد که؛ بیکاری بیشتر شوهران همسرآزار از غیرهمسرآزار ($P < 0/05$)، پایین بودن مدرک تحصیلی شوهران همسرآزار از غیرهمسرآزار ($P < 0/01$)، سن پایین ازدواج شوهران همسرآزار از غیرهمسرآزار ($P < 0/05$)، کمتر

۱. مدرس دانشگاه پیام نور فریدون شهر eelhammmmm@yahoo.com

۲. مربی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان

۳. استادیار گروه روان‌شناسی دانشگاه اصفهان

۴. دانشیار گروه روان‌شناسی دانشگاه اصفهان

مقدمه

یکی از مباحث اصلی و بنیادی علم روان‌شناسی ویژگی‌های شخصیتی است که زیر بنای نظام رفتاری افراد را تشکیل می‌دهد. پرداختن به این مقوله جنبه‌های خاص عملکرد افراد را در زمینه‌های مختلف روشن می‌سازد. شخصیت از دیدگاه‌های مختلف مورد بررسی قرار گرفته و هریک آن را براساس چارچوب نظریه‌ی مربوط تعریف کرده‌اند، اما کامل‌ترین تعریف شخصیت را آلپورت^۱ این چنین بیان کرده: شخصیت سازمانی پویا از نظام‌های روانی و جسمانی است که در درون فرد قرار دارد و ویژگی‌های فرد، رفتار و اندیشه‌ی او را تعیین می‌کند (پروین^۲ و همکاران، ترجمه جوادی و کدیور، ۱۳۸۱). براساس تجربه‌های روزمره و با استناد به متون مربوط مشخص گردیده که ویژگی‌های خاصی هستند که نقش برجسته و مسلطی در منظومه‌ی روانی ما دارند و بدین لحاظ است که این ویژگی‌ها و صفات شخصیتی می‌توانند به درستی توصیف کننده‌ی ما باشند، چراکه در بیشتر وقت‌ها هدایت کننده‌ی رفتار ما هستند. از طرف دیگر ویژگی‌های شخصیتی افراد بر عملکرد آنان در خانواده تأثیر می‌گذارد و خانواده نیز به نوبه خود بر ویژگی‌های شخصیتی افراد موثر است. در بین تمامی نهادها و سازمان‌ها و تأسیسات اجتماعی، خانواده نقش و اهمیتی خاص دارد. هیچ جامعه‌ای نمی‌تواند ادعای سلامت کند اگر از خانواده سالم برخوردار نباشد و از آسیب‌های اجتماعی در امان نیست، اگر از تأثیر خانواده غافل باشد. اسلام نیز خانواده را از مهمترین و اساسی‌ترین واحدهای اجتماعی می‌داند که بنای آن بر الفت و همدلی استوار است. بطوریکه علاقه و دلبستگی، سازگاری و احترام از مشخصات مثبت موردانتظار در خانواده بخصوص در ارتباطات زناشویی

است (حق دوست اسکویی و همکاران، ۱۳۷۹). با وجود این، خشونت همواره بخشی از تاریخچه خانواده در سراسر جهان و در دهه اخیر خشونت خانوادگی بصورت یک پدیده همه گیر و در حال افزایش درآمده است (روی^۳، ترجمه قوچی داغی، ۱۳۸۱). اکثر آسیب دیدگان خشونت خانوادگی زنان هستند (حق دوست اسکویی و همکاران، ۱۳۷۹).

پزشکی قانونی از جمله مراجع مهمی است که روزانه با شکایات زنانی روبرو است که از ایراد ضرب و جرح از سوی شوهران شاکی هستند. در شرح حالی که پزشکان قانونی در بدو معاینه از قربانیان همسرآزار می‌گیرند، چنین نتیجه گرفته شده است که شوهران همسرآزار غالباً افرادی با شخصیت پرخاشگر هستند. در حالی که تعدادی از آنها به هنگام ابتلا به بیماری روانی معمولاً از نوع افسردگی اقدام به کتک‌زدن همسر خود می‌کنند (بنکدار، ۱۳۸۴). سایر خصوصیات این شوهران عبارت است از حسادت بیمارگونه و هذیان بی وفایی به همسر و افراط در میگساری (نصر، ۱۳۷۹). گرچه اغلب شوهران همسرآزار، بیماری واضح و مشخصی ندارند، ولی از احساس بی‌کفایتی عمیقی در رنج هستند (پرچی، ۱۳۸۳). نتیجه خشونت خانوادگی نه تنها باعث ایجاد مشکلات فردی، بلکه عواقب سنگینی برای جامعه در بردارد، در حقیقت برای داشتن جامعه‌ای سالم و افرادی متعادل در جامعه نباید روابط خشونت‌آمیز خانوادگی را نادیده گرفت. زیرا نتایج ناشی از رفتار خشونت‌آمیز خانوادگی نسبت به قربانی سبب می‌شود که او در روابط اجتماعی خود با دیگران رفتار نابهنجار داشته باشد. این افراد از نظر بهداشت و سلامت عمومی جامعه، استعداد زیادی برای ابتلا به انواع بیماری‌ها دارند (اعزازی، ۱۳۸۰).

1. Alport
2. Pervin

3. Roy

همسرآزارها با معیارهای DSM-III برای اختلالات شخصیت سازگار هستند.

برگمن و بریس‌مار^۳ (۱۹۹۹) در تحقیقی که به بررسی میزان هورمون و ویژگی‌های شخصیتی در شوهران الکلی و همسرآزار پرداختند. نتایج تحقیق آنها نشان داد که الکلی‌های آزار دهنده با دیگران از نظر میزان هورمون فرق ندارند، اما میزان بالای تکانش و استرس را در ارزیابی‌های شخصیت از خود نشان دادند. نستور^۴ (۲۰۰۲) در پژوهش خود به بررسی اختلال ذهنی و خشونت در گروه‌های مختلف شوهران همسرآزار پرداخت. نتایج نشان داد که سبک شخصیت پارانوئید، کنترل پایین رفتار و بی‌نظمی عاطفی خطر را برای تهاجم و خشونت شوهران علیه همسران افزایش می‌دهد.

کوگان و هایب بارد^۴ (۲۰۰۴) با استفاده از پرسشنامه‌ی Q-Sort به بررسی ویژگی‌های شخصیتی و جمعیت‌شناختی شوهران همسرآزار پرداختند. نتایج نشان داد که شوهران همسرآزار به طور قابل توجهی نمرات بالاتری را در مقیاس‌های اختلال شخصیت مرزی و ضد اجتماعی بدست آوردند و همچنین نتایج نشان داد که شوهران همسرآزار تحصیلات پایین‌تری نسبت به شوهران غیرهمسرآزار داشتند.

لوهر، همبرگر و بونگ^۵ (۲۰۰۵) به بررسی ماهیت باورهای غیر منطقی در گروه‌های مختلف شوهران همسرآزار پرداختند. نتایج نشان داده است که همسرآزارانی که اختلال شخصیت دارند بیشتر از همسرآزارانی که اختلال شخصیت ندارند، باورهای غیرمعقول و غیرمنطقی دارند.

بنابراین با توجه به این که همسرآزاری عوارض و پیامدهای نامطلوب جسمانی و روانی در تک تک اعضای خانواده بر جای می‌گذارد و مانعی در جهت رشد و کمال آنها محسوب می‌شود و نیز با توجه به این که رعایت حقوق انسان‌ها الزامی است و عزت نفس آنها اهمیت دارد، ضرورت دارد عواملی که موجب بازماندن این نهاد از رشد طبیعی خود می‌شوند، شناسایی شوند، چرا که شناسایی و درک تنوع پیچیدگی عوامل موثر بر ایجاد همسرآزاری عامل مهمی در ارائه پیشنهادها و کاربرد روشهای صحیح‌تر در پیشگیری و درمان آن محسوب می‌شود.

پژوهش‌های اندک و پراکنده‌ای در ارتباط با موضوع پژوهش حاضر به خصوص در داخل کشور انجام شده، اما به نظر می‌رسد و هیچ یک از تحقیق‌های داخلی و خارجی مستقیماً به بررسی عوامل اصلی شخصیت در گروه شوهران همسرآزار نپرداخته‌اند.

لاتینا^۱ (۱۹۹۷) در پژوهش خود که به مقایسه ویژگی‌های شخصیتی شوهران همسرآزار و غیرهمسرآزار پرداخت، نشان داد که شوهران همسرآزار در مقایسه با شوهران غیر همسرآزار در موارد اختلال شخصیت ضد اجتماعی و خود انتقادی در پرسشنامه خصومت، نمره بالاتری از شوهران غیر همسرآزار بدست آوردند و هیچ اختلاف مهمی بین گروهها از نظر سن، نژاد، تحصیل، شرایط اقتصادی و اجتماعی و نمرات درجه افسردگی یا نمرات کلی حاصل از MMPI پیدا نشد.

همبرگر و هاستینگ^۲ (۱۹۸۸) به بررسی ویژگی‌های شوهران همسرآزار همسو با اختلالات شخصیت پرداختند. نتایج نشان داد که بسیاری از ویژگی‌های

3. Bergman & Brismar
4. Cogan & Hibbard
5. Lohr, Hamberger, Bonge

1. Latina
2. Hamberger & Hasting

ملک شاهی و فرهادی (۱۳۸۳) در تحقیق خود به بررسی میزان همسرآزاری و عوامل موثر بر آن در زنان همسردار تحت پوشش مراکز بهداشتی و درمانی خرم‌آباد پرداختند. نتایج نشان داده است که سن زن با شدت آزار ارتباط معکوس داشته است. همچنین بین سطح تحصیلات، شغل، خشونت در خانواده، نوع ازدواج (فامیلی - غیر فامیلی) با شدت آزار ارتباط معکوس مشاهده شده است.

همتی (۱۳۸۴) به بررسی همسرآزاری و عوامل موثر بر آن در منطقه اسلام آباد زنجان در سال ۱۳۸۲ پرداخت. نتایج نشان داده است که شیوع خشونت کلی علیه زنان (روانی و جسمی) در حدود ۲۶ درصد است. همچنین نتایج نشان داده که بین تعداد فرزندان، تحصیلات، استرس‌های شغلی، ویژگی‌های شخصیتی و رفتارهای شوهران، استرس‌های زندگی و خشونت رابطه معناداری وجود دارد.

بنکدار (۱۳۸۴) به بررسی ویژگی‌های شخصیتی شوهران همسرآزار و زنان آزار دیده مراجعه کننده به مراکز مشاوره شهر اصفهان پرداخت. نتایج نشان داده است شوهرانی که دارای ویژگی شخصیت گسیخته خوبی هستند، به احتمال بیشتری همسران خود را مورد آزار قرار می دهند.

با توجه به اینکه در جامعه ایران چندان به این موضوع پرداخته نشده و تحقیقات اندکی هم که انجام گرفته در زمینه شیوع و عوامل جامعه‌شناسی این پدیده بوده، بنابراین ضرورت دارد چنین تحقیقی که ابعاد روان‌شناختی مسأله را مورد بررسی قرار می دهد، انجام شود. در این تحقیق دو فرضیه مطرح شد:

۱- بین روان‌رنجوری شوهران همسرآزار و غیر

همسرآزار از دید همسران آنان تفاوت وجود دارد.

۲- بین ویژگی‌های جمعیت‌شناختی شوهران

همسرآزار و غیر همسرآزار تفاوت وجود دارد.

آسا^۱ و همکاران (۲۰۰۵) به یک مطالعه جمعیت‌شناختی بر اساس گزارش همسران در مورد آزار و اذیت شوهرانشان پرداختند. نتایج نشان داد که بیش از ۴۵ درصد از شوهران همسرآزار هیچ شغلی نداشتند و در سن پایین‌تری ازدواج کرده بودند، همچنین مشکلات الکلی بودن، فشارهای عصبی، افسردگی، ویژگی‌های شخصیتی ضداجتماعی، فشارهای مالی به طور معناداری در آزارهای فیزیکی و روانی دخالت داشتند.

مونتالو^۲ (۲۰۰۷) به بررسی شوهران همسرآزار بدون اختلالات سایکوتیک پرداخت. هدف از مطالعه، تجزیه و تحلیل نیمرخ روانی شوهران همسرآزار در زندان با بیماری روانی و بدون بیماری روانی بود. شیوع بیماری روانی مطابق با تجدید نظر در فهرست بیماری روانی در حدود ۰/۱۲ بود. نتایج نشان داد که شوهران همسرآزار که به بیماری روانی مبتلا بودند، مردانی جوان‌تر، پرجنب و جوش، دارای قوه تحریک آنی بیشتر، بدگمان‌تر و مشکوک‌تر بودند و کمتر همدردی می کردند و خودبینی کمتری نسبت به شوهران غیر روانی و غیر همسرآزار داشتند.

شمس اسفندآبادی و همکاران (۱۳۸۳) به بررسی همسرآزاری و عوامل موثر بر آن در زنان متأهل پرداختند. نتایج نشان داد که با افزایش سن زوجها و مدت ازدواج، میزان همسرآزاری افزایش می‌یابد و همچنین همسرآزاری با سطح تحصیلات زوجها رابطه معکوس دارد. هر چه تحصیلات زنان بیشتر باشد کمتر مورد آزار جسمی و روانی قرار می‌گیرند. همچنین هر چه میزان تحصیلات شوهر بیشتر باشد، کمتر همسران خود را مورد آزار جسمی و روانی قرار می‌دهند.

1. Asa
2. montalvo

روش

این پژوهش از توصیفی از نوع، علمی - مقایسه‌ای بوده است. برای مقایسه روان‌رنجوری شوهران همسرآزار و غیر همسرآزار از دید همسران آنان، ۵۰ نفر از زنانی که دارای مشکل خانوادگی (همسرآزاری) بودند و از اوایل اردیبهشت ماه تا اواخر تیرماه (۱۳۸۶)، برای شکایت همسرآزاری به مراجع انتظامی و قضایی موجود در شهر اصفهان مراجعه کرده بودند به روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند، سپس نمونه‌گیری ۵۰ نفر از زنانی که مشکل خانوادگی (همسرآزاری) نداشتند، در دو مرحله انجام گرفت. در مرحله اول، ۵ منطقه از مناطق یازده گانه شهر اصفهان به صورت خوشه‌ای تصادفی انتخاب شدند و در مرحله دوم، از هر منطقه ۱۰ نفر از خانم‌های خانه‌دار بصورت تصادفی ساده انتخاب شدند و پس از پرسیدن سؤالاتی در مورد ویژگی‌های شخصیتی شوهرانشان و اطمینان از اینکه شوهران آنان همسرآزار نیستند از آنان خواسته شد که به ۲۵ سوال از ۱۲۰ سوال انتخابی پرسشنامه پنج عامل بزرگ شخصیت فرم کوتاه R، مربوط به مقیاس روان‌رنجوری در مورد شوهرانشان پاسخ دهند. برای اجرای این پژوهش، پژوهشگر با آزمودنی ارتباط مستقیم برقرار کرد و توضیحاتی در مورد نحوه پرکردن پرسشنامه داد و تا حد امکان سعی شد تا قسمت‌های مبهم پرسشنامه بدون ایجاد پاسخ القایی در آزمودنی شرح داده شود و هیچ‌گونه محدودیت زمانی و اعمال فشار بر روی آزمودنی اتخاذ نشد.

ابزار پژوهش

الف: پرسشنامه پنج عامل بزرگ شخصیت، روان‌رنجوری، بیداری وجدان^۱، برونگرایی^۲،

انعطاف‌پذیری و دلبذیر بودن^۳ را اندازه‌گیری می‌نماید. هر یک از این عوامل دارای شش زیرمجموعه است. تحقیقات نشان می‌دهد که این عوامل جامع است و شخصیت افراد را در جهات گوناگون تبیین می‌کند (مظاهری، ۱۳۸۳). ۲۵ سؤال از ۱۲۰ سؤال انتخابی این پرسشنامه فرم کوتاه «R» مربوط به ویژگی شخصیتی روان‌رنجوری است. کاستا و مک‌کرائه^۴ در سال ۱۹۹۲ فرم کوتاه پرسشنامه پنج عامل بزرگ را انتشار دادند. تعداد سؤالات انتخابی این پرسشنامه ۱۲۰ سؤال و دارای دو فرم موازی S و R می‌باشد. S برای گزارش‌های شخصی و R برای درجه‌بندی توسط گزارشگر تهیه شده است. فرم R نیز دارای همان ۱۲۰ سؤال بوده و با ضمیر سوم شخص مفرد شروع می‌شود و برای درجه‌بندی توسط همسر، همسال و یا کارشناسان به کار می‌رود (کنعانی، ۱۳۸۵). در این پژوهش به دلیل محدودیت در دسترسی به شوهران همسرآزار و نیز امکان صادق نبودن آنها در هنگام تکمیل پرسشنامه و به علت اینکه بیشتر همسران آزردۀ این شوهران به مراکز انتظامی و قضایی مراجعه می‌کنند از فرم R این پرسشنامه استفاده شده است.

در تحقیقات کاسکا و مک‌کرائه (۱۹۸۵) میزان روایی و پایایی این پرسشنامه بررسی و تأیید شده است (هاشمی، ۱۳۸۱). حیدری پرسشنامه پنج عامل بزرگ شخصیت فرم کوتاه را در سال ۱۳۸۶ هنجاریابی کرده و ضریب پایایی به دست آمده برای این پرسشنامه معادل ۰/۸۶ گزارش شده است (حیدری، زیر چاپ).

ب: پرسشنامه جمعیت‌شناختی که متغیرهای سن، سن ازدواج، نوع ازدواج (فامیلی - غیر فامیلی)، میزان تحصیلات، شغل و تعداد خواهران و برادران شوهران همسرآزار و غیر همسرآزار را مورد بررسی کرده است.

3. Areeablenes
4. Casta & mccrae

1. Consenseintiouseness
2. Extraversion

جدول ۲- میانگین و انحراف استاندارد نمرات روان رنجوری شوهران همسرآزار و غیر همسرآزار (پس از کنترل متغیرهای سن، سن ازدواج و تعداد خواهران و برادران)

گروه‌ها	تعداد	میانگین	خطای استاندارد
شوهران همسر آزار	۵۰	۷۸/۸۲	۱/۵۰
شوهران غیر همسر آزار	۵۰	۷۱/۶۸	۱/۵۰

در جدول ۲ ملاحظه می‌شود که میانگین نمرات روان رنجوری شوهران همسرآزار (پس از کنترل نقش متغیرهای سن، سن ازدواج و تعداد خواهران و برادران) معادل ۷۸/۷۷ و از نظر عددی هنوز هم بیشتر از شوهران غیر همسرآزار (۷۱/۸۲) بوده است.

جدول ۳- نتایج آزمون لوین دربارهٔ پیش فرض تساوی واریانس‌ها

نمرات روان رنجوری شوهر				
متغیر	ضریب F	درجه آزادی اول	درجه آزادی دوم	معنی داری
با وجدان بودن	۱/۳۹	۱	۹۸	۰/۲۴

نتایج آزمون لوین نشان می‌دهد که پیش فرض تساوی واریانس‌ها برای نمرات روان رنجوری شوهران مورد تأیید قرار گرفته است ($P > 0/05$).

نتایج تحلیل کواریانس در جدول ۴ نشان می‌دهد که از نظر روان رنجوری شوهران همسرآزار و غیر همسرآزار با هم تفاوت معناداری داشته‌اند ($P < 0/01$).

با توجه به نتایج جداول ۳ و ۴ فرضیه اول تحقیق مورد تأیید قرار گرفته است و به‌طور معناداری شوهران همسرآزار از «روان رنجوری» بیشتری نسبت به شوهران غیر همسرآزار داشته‌اند.

با توجه به فرضیه‌های مطرح شده و روش تحقیق در این بررسی، از آمار توصیفی شامل فراوانی، درصد، میانگین، انحراف معیار و آمار استنباطی شامل تحلیل کواریانس (برای مقایسهٔ ویژگی‌های شخصیتی روان رنجوری پرسشنامهٔ پنج عامل بزرگ شخصیت فرم کوتاه R) پس از کنترل نمرات سن، سن ازدواج و تعداد خواهران و برادران شوهران همسرآزار و غیر همسرآزار آزمودنی‌ها استفاده شد. برای مقایسهٔ ویژگی‌های جمعیت‌شناختی شوهران همسرآزار و غیر همسرآزار نیز از آزمون t مستقل و آزمون خی دو استفاده شد.

نتایج

فرضیهٔ ۱. بین روان رنجوری شوهران همسرآزار و غیر همسرآزار از دید همسران آنان تفاوت وجود دارد. جدول‌های شمارهٔ ۱ تا ۴ به بررسی این موضوع پرداخته‌اند.

جدول ۱- میانگین و انحراف استاندارد نمرات روان رنجوری شوهران همسرآزار و غیر همسرآزار (قبل از کنترل متغیرهای دیگر)

گروه‌ها	تعداد	میانگین	خطای استاندارد
شوهران همسر آزار	۵۰	۷۸/۹۲	۸/۸۷
شوهران غیر همسر آزار	۵۰	۷۱/۶۸	۱۰/۶۸

در جدول ۱ ملاحظه می‌گردد که میانگین نمرات روان رنجوری شوهران همسرآزار (قبل از بررسی نقش متغیرهای دیگر) معادل ۷۸/۹۲ و از نظر عددی بیشتر از شوهران غیر همسرآزار (۷۱/۶۸) بوده است.

جدول ۴- نتایج تحلیل کواریانس مقایسه میانگین نمرات روان رنجوری شوهران همسر آزار و غیر همسر آزار (پس از کنترل متغیرهای سن، سن ازدواج و تعداد خواهران و برادران)

منبع	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	ضریب F	معنی داری
گروه‌ها	۸۹۰/۴۵	۱	۹۵/۹۳	۹/۲۸	* ۰/۰۰۳
خطا	۹۱۱۳/۹۵	۹۵	۸۹۰/۴۵	-	-
کل	۵۷۷۷	۱۰۰	-	-	-

جدول ۵- میانگین سنی شوهران همسرآزار و غیر همسرآزار و نتایج تحلیل t مربوط به مقایسه میانگین سنی آنها

گروهها	میانگین سنی	تفاوت میانگین ها	ضریب t	درجه آزادی	معنی داری
شوهران همسر آزار	۳۶/۴۰	۰/۳۶	۰/۱۹	۹۸	۰/۸۴
شوهران غیر همسر آزار	۳۶/۰۴				

جدول ۷- فراوانی مشاهده شده و مورد انتظار ازدواج های فامیلی - غیر فامیلی به تفکیک گروهها

گروهها	نوع ازدواج	فراوانی	
		مشاهده شده	مورد انتظار
همسرآزار	فامیلی	۹	۱۷
	غیر فامیلی	۴۱	۳۳
غیر همسرآزار	فامیلی	۲۵	۱۷
	غیر فامیلی	۲۵	۳۳

در جدول ۷ ملاحظه می شود که در گروه شوهران همسرآزار ازدواج های غیر فامیلی (۴۱ نفر) بوده است که از حد مورد انتظار (۲۳ نفر) بیشتر است و ازدواج های فامیلی کمتر از میزان مورد انتظار است (۹ نفر) اما در گروه شوهران غیر همسرآزار ازدواج های فامیلی - غیر فامیلی در حد مساوی (۲۵ نفر - ۲۵ نفر) بوده است.

جدول ۸- نتایج تحلیل خی دو مقایسه فراوانی ازدواج های فامیلی - غیر فامیلی بین گروهها

ضریب خی دو	درجه آزادی	معنی داری
۱۱/۴۰	۱	۰/۰۰۱

* معنی داری $P < 0/05$

در جدول ۸ ملاحظه می شود تفاوت های مشاهده شده در فراوانی های جدول ۷ از نظر آماری (آزمون خی دو) مورد تأیید قرار گرفته است. بنابراین با توجه به نتایج ارائه شده می توان گفت، هم ازدواج های فامیلی و هم غیر فامیلی در دو گروه تفاوت داشته است ($P < 0/01$).

جدول ۶- میانگین سن ازدواج شوهران همسرآزار و غیر همسرآزار و نتایج تحلیل t مربوط به مقایسه میانگین سن ازدواج آنان

گروهها	میانگین سنی	تفاوت میانگین ها	ضریب t	درجه آزادی	معنی داری
شوهران همسر آزار	۲۵/۰۸	-۲/۰۸	-۲/۵۳	۹۸	۰/۰۱
شوهران غیر همسر آزار	۲۷/۱۶				

فرضیه ۲. آیا شوهران همسرآزار و غیر همسرآزار از نظر ویژگیهای جمعیت شناختی با هم تفاوت دارند؟ مقایسه از نظر سن: وضعیت سن نمونه مورد تحقیق به تفکیک شوهران همسرآزار و غیر همسرآزار در جدول ۵ ارائه شده است.

با توجه به جدول ۵ ملاحظه می شود که میانگین سنی شوهران همسرآزار معادل ۳۶/۴۰ و شوهران غیر همسرآزار معادل ۳۶/۰۴ بوده است، که ۰/۳۶ نمره باهم تفاوت دارند و این تفاوت از نظر آماری مورد تأیید قرار نگرفته است بنابراین می توان گفت دو گروه شوهران همسرآزار و غیر همسرآزار میانگین سنی مشابهی داشته اند ($P > 0/05$).

مقایسه از نظر سن ازدواج: وضعیت سن ازدواج نمونه مورد تحقیق به تفکیک شوهران همسرآزار و غیر همسرآزار در جدول ۶ ارائه شده است.

در جدول ۶ ملاحظه می شود که میانگین سن ازدواج شوهران همسرآزار معادل ۲۵/۰۸ و شوهران غیر همسرآزار معادل ۲۷/۱۶ است که حدود ۲/۰۸ نمره بیشتر از گروه اول بوده است. این تفاوت ها از نظر آماری نیز مورد تأیید قرار گرفته اند ($P < 0/05$).

مقایسه از نظر نوع ازدواج فامیلی یا غیر فامیلی: وضعیت نوع ازدواج (فامیلی - غیر فامیلی) نمونه مورد تحقیق به تفکیک شوهران همسرآزار و غیر همسرآزار در جدول ۷ ارائه شده است.

جدول ۹- فراوانی های مشاهده شده و مورد انتظار سطوح تحصیلی به تفکیک گروههای شوهران همسرآزار و غیرهمسرآزار

گروهها	تحصیلات	فراوانی	
		مشاهده شده	مورد انتظار
شوهران همسرآزار	زیردیپلم	۲۷	۱۵/۵
	دیپلم و فوق دیپلم	۱۷	۲۴/۵
	لیسانس و بالاتر	۶	۱۰
شوهران غیر همسرآزار	زیردیپلم	۴	۱۵/۵
	دیپلم و فوق دیپلم	۳۲	۲۴/۵
	لیسانس و بالاتر	۱۴	۱۰

معادل ۲۴/۸۵ و از نظر آماری معنی‌دار است ($P < 0/01$). یعنی اینکه تفاوت موجود بین فراوانی‌های مشاهده شده در جدول ۹ از نظر آماری مورد تأیید قرار گرفته است.

در جدول ۱۱ ملاحظه می‌شود که از نظر شغل آزاد فراوانی مربوط به دو گروه شوهران همسرآزار و غیر همسرآزار تقریباً مساوی بوده‌اند (به ترتیب ۲۷ نفر و ۲۹ نفر). اما از نظر شغل کارمندی فراوانی در گروه شوهران همسرآزار (۱۶ نفر) کمتر از گروه غیرهمسرآزار (۲۱ نفر) بوده و در گروه شوهران غیر همسرآزار فرد بیکار اصلاً وجود ندارد حال آنکه تعداد ۷ نفر از شوهران همسرآزار بیکار بوده‌اند.

در جدول ۱۲ مشاهده می‌شود تفاوت‌های بین فراوانی‌های ارائه شده در جدول ۱۱ از نظر آماری مورد

جدول ۱۱- فراوانی های مشاهده شده در مورد انتظار شغل های مختلف به تفکیک گروههای شوهران همسر آزار و غیر همسر آزار

گروهها	شغل	فراوانی	
		مشاهده شده	مورد انتظار
شوهران همسرآزار	زیردیپلم	۲۷	۲۸
	دیپلم و فوق دیپلم	۷	۳/۵
	لیسانس و بالاتر	۱۶	۱۸/۵
شوهران غیر همسرآزار	زیردیپلم	۲۹	۲۸
	دیپلم و فوق دیپلم	۰	۳/۵
	لیسانس و بالاتر	۲۱	۱۸/۵

جدول ۱۲- نتایج تحلیل‌های دو مقایسه فراوانی شغل‌های مختلف به تفکیک گروهها

ضریب خی دو	درجه آزادی	معنی داری
۷/۷۴	۲	۰/۰۲

* معنی داری $p < 0/05$

در جدول ۹ ملاحظه می‌شود بیشترین فراوانی شوهران همسرآزار دارای مدارک زیر دیپلم بوده است (۲۷ نفر) اما در گروه شوهران غیر همسرآزار بیشترین فراوانی مدارک دیپلم و فوق دیپلم بوده است (۳۲ نفر). همچنین ملاحظه می‌شود فراوانی شوهران دارای مدرک لیسانس و بالاتر در گروه شوهران همسرآزار (۶ نفر) کمتر از گروه شوهران غیر همسرآزار (۱۴ نفر) بوده است.

جدول ۱۰- نتایج تحلیل‌های دو مقایسه فراوانی سطوح تحصیلی

مختلف به تفکیک شوهران همسرآزار و غیر همسرآزار		
ضریب خی دو	درجه آزادی	معنی داری
۲۴/۸۵	۲	۰/۰۰۱

* معنی داری $p < 0/01$

در جدول ۱۰ ملاحظه می‌شود که ضریب خی دو

جدول ۱۳- میانگین تعداد خواهران و برادران شوهران همسرآزار و غیر همسرآزار و نتایج تحلیل t مقایسه آنها

گروهها	میانگین	تفاوت میانگین‌ها	ضریب t	درجه آزادی	معنی داری
شوهران همسر آزار	۶/۷۶	۱/۶۴	۵/۳۴	۶۸	۰/۰۰۱
شوهران غیر همسر آزار	۵/۱۲				

مورد تأیید قرار گرفته است ($P < 0/05$).

مقایسه از نظر تعداد خواهران و برادران: وضعیت تعداد خواهران و برادران نمونه مورد تحقیق به تفکیک شوهران همسرآزار و غیر همسرآزار در جدول ۱۳ ارائه شده است.

طبق یافته‌های جدول ۱۳ ملاحظه می‌گردد میانگین تعداد خواهران و برادران گروه شوهران همسرآزار بین ۶ تا ۷ بچه (۶/۷۶) و در گروه شوهران غیر همسرآزار بین ۵ تا ۶ خواهر و برادر (۵/۱۲) بوده است و این تفاوت از نظر آماری معنی دار بوده است ($P < 0/01$).

بحث و نتیجه گیری

یافته‌های این پژوهش نشان داد که از دید همسران، روان‌رنجوری شوهران همسرآزار بیشتر از شوهران غیر همسرآزار است.

این یافته با تحقیقات لاتینا (۱۹۹۷)، همبرگر و هاستینگ (۱۹۸۸)، برگمن و بریس مار (۱۹۹۹)، نستور (۲۰۰۲)، کوگان و هایب بارد (۲۰۰۴)، آسا (۲۰۰۵)، لوهر و همکاران (۲۰۰۵)، مونتالو (۲۰۰۷) در خارج از کشور و شمس آبادی و همکاران (۱۳۸۳)، همتی (۱۳۸۴) و بنکدار (۱۳۸۴) در داخل کشور همخوانی دارد. لاتینا (۱۹۹۷) در پژوهش خود نشان داد که شوهران همسرآزار در موارد اختلال شخصیت ضداجتماعی و خودانتقادی در پرسشنامه خصومت نمرات بالاتری از شوهران غیر همسرآزار به دست آوردند. همبرگر و هاستینگ (۱۹۸۸) در پژوهش خود نشان

دادند که بسیاری از ویژگی‌های شوهران همسرآزار با معیارهای DSM-III برای اختلالات شخصیت سازگار هستند. آسا (۲۰۰۵) در پژوهش خود نشان داد که مشکلات الکی بودن، ویژگی‌های شخصیت ضداجتماعی، فشارهای عصبی، افسردگی و استرس‌ها و فشارهای مالی به‌طور مثبت هم در آزارهای فیزیکی و هم در آزارهای روانی دخالت داشته‌اند.

همتی (۱۳۸۴) در پژوهش خود نشان داد که بین استرس‌های شغلی، ویژگی‌های شخصیتی و رفتارهای شوهران، استرس‌های زندگی و خشونت علیه همسران رابطه معناداری وجود دارد. از ویژگی‌های بارز روان‌رنجور بودن می‌توان از تمایل عمومی به تجربه عواطف منفی چون ترس، غم، دست‌پاچگی، عصبانیت، احساس گناه، نفرت و افسردگی را نام برد. پژوهشگران زیادی بر این عقیده هستند که خصوصیات شخصیتی شوهران مانند اعتماد به نفس پایین، حسادت بالا، وابستگی هیجانی و افسردگی ملاک‌های پیش‌بینی کننده خشونت علیه همسران می‌باشد. به نظر می‌رسد که روان‌رنجوری شوهران در آزارگری همسران تأثیر داشته باشد، زیرا شوهرانی که در روان‌رنجوری نمرات بالا به دست می‌آورند، به دلیل اینکه نسبت به مسائل زندگی عقاید غیرمنطقی دارند و تنها عقاید خودشان را پذیرا هستند و نیز به دلیل اینکه قادر به کنترل تکانش‌های خود نیستند و نمی‌توانند به خوبی با استرس و مسائل و مشکلات خود کنار بیایند بیشتر پرخاشگری می‌کنند و بیشتر از شوهرانی که دارای این خصوصیات نیستند،

است. ملک‌شاهی و فرهادی (۱۳۸۳) نیز در تحقیق خود به این نتیجه دست یافتند که بین نوع ازدواج (فامیلی - غیر فامیلی) با شدت آزار ارتباط معنی داری وجود دارد به نظر می‌رسد شوهرانی که همسران خود را از داخل شبکه خویشاوندی انتخاب می‌کنند به دلیل شناخت قبلی زوجین از همدیگر بسیاری از مسائل از قبل مورد پذیرش بوده و در طول زندگی مشترک با رفتار غیر منتظره از جانب همسران خود روبرو نمی‌شوند و در نتیجه درگیری و اختلاف زوج‌ها در بسیاری از مسائل نسبت به شوهرانی که همسران خود را در خارج از شبکه خویشاوندی بر می‌گزینند، کمتر است.

همچنین یافته‌های پژوهشی نشان داد که شوهران همسرآزار مدرک تحصیلی پایین‌تری نسبت به شوهران غیر همسرآزار دارند. این یافته با یافته‌های شمس‌اسفند آبادی و همکاران (۱۳۸۳) و ملک‌شاهی و فرهادی (۱۳۸۳) در داخل کشور همسو است. به نظر می‌رسد شوهرانی که تحصیلات پایین‌تری دارند به دلیل تفکر سنتی فکر می‌کنند که همه تصمیمات در زندگی مشترک به عهده مرد است و به نظرات همسرانشان بهایی نمی‌دهند و همچنین به دلیل اینکه این شوهران اطلاعات کافی ندارند، نمی‌توانند به درستی با همسران خود ارتباط برقرار نمایند و در زندگی مشترک آنطور که باید خلاقیت و انعطاف‌پذیری ذهنی از خود نشان نمی‌دهند و در نتیجه بیشتر به آزار روانی و جسمی همسر خود اقدام می‌کنند.

در مقایسه شغل شوهران همسرآزار و غیر همسرآزار این یافته بدست آمد که در گروه شوهران همسرآزار تعداد زیادی از شوهران بیکار می‌باشند. در حالی که در گروه شوهران غیر همسرآزار اصلاً فرد بیکار وجود نداشت. این یافته با یافته‌آسا و همکاران (۲۰۰۵) در خارج از کشور و ملک‌شاهی و فرهادی (۱۳۸۳) در داخل کشور همخوانی دارد.

همسران خود را مورد آزار و اذیت قرار می‌دهند. یافته‌های پژوهشی درباره‌ی مقایسه‌ی برخی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی شوهران همسرآزار و غیر همسرآزار از دید همسران آنان نشان داد که دو گروه شوهران همسرآزار و غیر همسرآزار میانگین سنی مشابهی داشته‌اند. این یافته با تحقیقات مونتالو (۲۰۰۷) و شمس‌اسفندآبادی و همکاران (۱۳۸۳) همسو نیست، ولی با یافته‌های لاتینا (۱۹۹۷) همسو است. لاتینا (۱۹۹۷) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که شوهران همسرآزار و غیر همسرآزار از نظر سن، هیچ تفاوتی با هم ندارند. با توجه به یافته‌های بدست آمده به نظر می‌رسد همسرآزاری از سوی شوهران امکان دارد که در هر سنی صورت بگیرد.

یافته‌های پژوهشی نشان داد که شوهران همسرآزار نسبت به شوهران غیر همسرآزار در سن پایین‌تری ازدواج کرده‌اند. این یافته با یافته‌ی مونتالو (۲۰۰۷) همخوانی دارد، ولی با یافته‌های شمس‌اسفندآبادی و همکاران (۱۳۸۳) همخوانی ندارد. مونتالو (۲۰۰۷) در تحقیق خود به این نتیجه رسید که شوهران همسرآزار نسبت به شوهران غیر همسرآزار مردان جوانتری بودند. شمس‌اسفندآبادی و همکاران (۱۳۸۳) در تحقیق خود به این نتیجه رسید که با افزایش سن زوج‌ها و مدت ازدواج میزان همسرآزاری افزایش می‌یابد. با توجه به یافته‌های پژوهش بدست آمده به نظر می‌رسد، مردانی که در سن پایین‌تری ازدواج کرده‌اند به دلیل کمی تجربه در برابر مسائل زندگی و به دلیل شرایط سنی فکری‌کنند که خودشان می‌توانند در برابر مسائل و مشکلات به تنهایی تصمیم بگیرند و به همین دلیل به نظرات همسران خود بهایی نمی‌دهند در نتیجه به آزار دادن آنها اقدام می‌کنند.

یافته‌های پژوهشی نیز نشان داد در ازدواج‌های غیر فامیلی میزان همسرآزاری بیشتر از ازدواج‌های فامیلی

یا فامیل مجبور می‌شوند به محیط اولیه باز گردند. بنابراین با تشکیل چنین مکان‌هایی زنان آزار دیده از طریق جدا شدن از محیط خشونت بار زندگی خود امکان تصمیم‌گیری بدون ترس و واهمه در مورد آینده خود را خواهند داشت.

منابع

اعزاز، شهبلا. (۱۳۸۰). خشونت خانوادگی زنان کتک خورده. تهران، انتشارات سالی.

بنکدار، نازنین. (۱۳۸۴). بررسی ویژگی‌های شخصیتی مردان همسر آزار. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی، دانشگاه اصفهان.

پرجمی، پیمان. (۱۳۸۳). معضلی به نام همسر آزاری در زنان آزار دیده. فصلنامه جامعه‌شناسی و روان‌شناسی دانشجویان دانشگاه اصفهان، شماره ۲۴ و ۲۵.

پروین، لارنس، الیور پی‌ای وجان. (۱۳۸۱). روان‌شناسی شخصیت. ترجمه محمدجعفر جوادی و پروین کدیور، تهران، انتشارات آینه (تاریخ انتشار به زبان اصلی، ۱۹۴۲).

حق دوست اسکویی، فاطمه، مشایخی، فریده و حقانی، حمید. (۱۳۷۹). بررسی مشخصات زوجین و ارتباط با نوع و سرشت همسر آزاری در زنان مراجعه کننده به دادگاه شهر تهران سال ۱۳۷۸. مجله وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، شماره ۱۸.

حیدری، علیرضا. (زیر چاپ). اعتباریابی آزمون نئو. فصلنامه دانش و پژوهش روان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان.

روی، ماریا. (۱۳۸۱). زنان کتک خورده، ترجمه مهدی قرچه داغی، تهران، انتشارات علمی.

شمس اسفندآبادی، حسن. سوزان امامی پور و سیدجلال‌الدین صدرالسادات. (۱۳۸۳). همسر آزاری و عوامل موثر بر آن در زنان متأهل. فصلنامه رفاه اجتماعی، شماره ۱۸.

ملک شاهی و فرهادی (۱۳۸۳) در تحقیق خود به این نتیجه دست یافتند که بین شغل شوهران با شدت آزار ارتباط معناداری وجود دارد. به نظر می‌رسد که مردانی که بیکار هستند به دلیل این که بیشتر وقت خود را در داخل خانه کنار همسرانشان می‌گذرانند و نیز به دلیل نارضایتی از بیکار بودن و درآمد مناسب نداشتن، بهانه‌جویی می‌کنند و در نتیجه پرخاشگر می‌شوند و همسران خود را مورد آزار روانی و جسمی قرار می‌دهند.

نتایج پژوهش همچنین نشان داد که شوهران همسر آزار تعداد خواهران و برادران بیشتری نسبت به شوهران غیر همسر آزار دارند. با توجه به اینکه تحقیق دیگری به این منظور در داخل و خارج از کشور انجام شده نشده، بنابراین پژوهشگر به بیان دیدگاه خود می‌پردازد. به نظر می‌رسد شوهرانی که در خانواده‌های پر جمعیت پرورش یافته‌اند احتمالاً در کودکی، نسبت به شوهرانی که در خانواده‌های کم جمعیت پرورش یافته‌اند در مرکز توجه نبوده‌اند و به عبارت دیگر از سنین پایین کمبود محبت را تجربه کرده‌اند و در زندگی مشترک توجه کامل همسر را نسبت به خود می‌طلبند. همچنین به نظر می‌رسد این شوهران شیوه‌های ابراز محبت و ارتباط برقرار کردن را نیاموخته‌اند که این امر باعث می‌شود که در برقرار کردن ارتباط با همسر و ابراز عواطف با مشکل روبرو شوند و در نتیجه به آزار همسران خود اقدام می‌کنند.

با توجه به اینکه این تحقیق در شهر اصفهان انجام شده است به انجام تحقیق مشابه در سایر استان‌ها پیشنهاد می‌شود. همچنین با توجه به این که طی مصاحبه با زنان آزار دیده بسیاری از آنها اشاره می‌کردند که به دلیل نداشتن جای امنی مجبور به تحمل شرایط فعلی هستند، بنابراین از جمله دیگر پیشنهادها، انجام اقدامات حفاظتی از قبیل تشکیل خانه‌های امن برای زنان مورد آزار قرار گرفته می‌باشد. چرا که بسیاری از زنان هنگامی که مورد خشونت واقع می‌شوند به دلیل رفتن به خانه پدر، برادر و

Violent Men: AQ- Sort Approach. *Journal of Personality Disorders*, 18, 151-162.

Casta, e. Macrae, w. (1985). influences of natural menopause on Psychological characteristics and symptoms of middle aged health Voman *gournal consulting and Clinical psychology*, 3, 345-351.

Hamberger, L. Hasting, J. (1988). Characteristics of Male Spouse Abusers Consistent With Personality Disorders. *Hosp Commuity Psychiatry Association*, 39, 763-770.

Latina, M. (1997). Personality Characteristics of Men who physically Abuse Women. *Journal American Psychiatric*, 44, 544-580.

Lohr, M. Hamberger, L., & Bonge, D. (2005). Personality characteristics in different personality Cluters of Spouse a Abusers. *Journal of Rational Emotive & Cognitive - Behavior Therapy*, 6, 273-285.

Montalvo, J. (2007). Male Batterers With and Without Psychopathy. *Journal of Offender Therapy and Criminology*, 51, 254-263.

Nestor, G. (2002). Mental Disorder and Violence: Personality Dimensions and Clinical Features. *American Psychiatric Association*, 159, 973-978.

کنعانی، کبری. (۱۳۸۵). هنجاریابی و بررسی روایی و پایایی پرسشنامه پنج عامل بزرگ شخصیت و بررسی نیم‌رخ روانی عاملان تصادف با استفاده از این پرسشنامه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان.

مظاهری، مهدی. (۱۳۸۳). بررسی رابطه هوش هیجانی و پنج عامل بزرگ شخصیت در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد مبارکه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان.

ملک‌شاهی، فریده و علی‌فرهادی. (۱۳۸۳). بررسی میزان همسرآزاری و عوامل موثر بر آن در زنان همسرآزار تحت پوشش مراکز بهداشتی و درمانی خرم‌آباد ۱۳۸۳. فصلنامه اصول بهداشتی روانی، شماره ۱.

نصر، مجید. (۱۳۷۹). بررسی برخی از ویژگی‌های شخصیتی و زناشویی همسران آزاردیده از دید همسران مراجعه‌کننده به مرکز پزشکی قانونی اصفهان در مرداد و شهریور ۱۳۷۸. پایان‌نامه دکترای حرفه‌ای، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان.

هاشمی، حسین. (۱۳۸۱). ارزیابی شخصیتی کارکنان جهاد کشاورزی استان اصفهان به منظور تعیین شاخص‌های روان‌سنجی و تحلیل آزمون پنج عامل بزرگ شخصیت. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان.

همتی، رضا. (۱۳۸۴). علل همسرآزاری در استان ایلام. فصلنامه علمی دانشگاه علوم پزشکی زنجان، شماره ۵.

Asa, C. Zweling, C. Young, T., & Stramquist, M. (2005). A population based study of reporting patterns and characteristics of men who abuse their female partners. *Journal of Marriage and Family*, 11, 180-185.

Bergman, B. Berismar, B. (1999). Hormone Levels and Personality Traits in Abusive and Suicidal Male Alcoholics. *Journal of personality Disorders*, 18, 151-162.

Cogan, C. Hibbard, S. (2004). Personality and demographic Characteristics of Partner